

שמים. (מובא ברשב"א כאן. והעיר ב"פה עינים' שהתוס' בכתובות (לג: ד"ה לאו) כתבו כן מסברא, שפטור לצי"ש, ולא הזכירו הירושלמי).

ומשמע מדברי הרשב"א, שגם כשבאו עדים אחר כך, כבר נפטר אף בדיני שמים. (בהגר"א – יו"ד רסז סק"פ).

(וע' כאן ב'אילת השחר' שהסביר למה לא שחררו, הלא העבד הוא מוחזק בעצמו, ור"ג ידע בעצמו שסימא את עינו – אלא לפי שאין מועילה תפיסה אלא כשיש עכ"פ אפשרות הוכחה בבית דין (וכמש"כ הרא"ש שתפיסה מועילה מדין 'עבד אינש דינא לנפשיה'). וכיון שלא היו כאן עדים, אין התפיסה בעצמו כלום, הגם ששניהם יודעים את האמת, שסימא את עינו).

– הגם שרבן גמליאל סימא את עינו שלא בכוונה (שהרי אסור לעשות כן לכתחילה), אעפ"כ יוצא לחירות לדעתו, שסבר כתנא קמא (לעיל כו:): ולא כרשב"ג שאמר שלא יצא אלא בשנתכיון לשחתה. (הגהות ריעב"ץ. ולדעת הסוברים (ע' כס"מ – עבדים ה, יא. ודלא כהתוס' שם) שאף לחכמים בעינן שהתכיון לאבר, צריך לומר שגם המעשה שלפנינו היה כן, דומיא ד'הרי שהיה רבו רופא ואמר לו כחול את עיני').

'הא יש לו עדים חייב, ושמעינן מינה מודה בקנס ואח"כ באו עדים – חייב. א"ל: שאני רבן גמליאל דלא בפני בית דין אודי' – יש לדייק מהשאלה, וכן מהתשובה, שאם הודה בפני בית דין אחד, גם אם יבואו עדים לחייבו בבית דין אחר – לא יתחייב. שאם אי אתה אומר כן, מה היתה הקושיא מעיקרא, הלא שפיר אמר לו 'אין לו עדים', כי אם היו עדים, היה יכול לשחררו בבית דין אחר, הגם שהודה בבית דין. וכן מדוע הוצרך לתרץ שהודה שלא בבית דין. (עפ"י נתיבות המשפט שג, דלא כהקצוה"ח שם; חדושי הגר"ר בענגיס ח"א ג. מח' זו הובאה לעיל ה).

דף עה

'שלא בבית דין הוה קאי' – משמע שכל הודאה בקנס, גם הודאה כזו שאינה פוטרתו, כגון חוץ לבית דין, אין בה דין 'הודאת בעל דין כמאה עדים דמי', ולא ניתן לחייבו על סמך הודאתו. ולפי זה נראה שהוא הדין במודה בקנס בזמן הזה, שאין לנו ב"ד סמוכין, ואין דנים דיני קנסות, אם הודה בקנס, אפילו בבית דין, הגם שאינה הודאה לפוטרו, כי כאילו הודה מחוץ לבית דין (ואם יבואו עדים אחר כך, והלה תפס – אין מוציאין מידו, כדין קנס בזמן הזה. וכן בהוצאת שן ועין לעבד, כיון שהעבד תפוס בעצמו, שוב אינו יכול לשעבד בו, אם יש עדים שסימא את עינו), אעפ"כ אין בכח הודאה זו לחייבו מדין 'הודאת בעל דין'. (ש"ך יו"ד רסז זקנ"ב. וכן דעת הגר"א שם).

ואמנם כמה פוסקים חולקים על כך (כן נראה ממשמעות דברי הב"ח, הסמ"ע והעט"ז, עפי"ד הרמב"ן. ואף הש"ך עצמו בחו"מ א סקט"ז נקט את הדעה השניה, וכבר העיר על כך בקצות החושן שם סק"ו. ושם כתב שניתן לדחות את הראיה מסוגיין, שבמעשה דר"ג לא שייך 'הודאת בע"ד', משום 'חב לאחרני', שאסר את העבד בשפחה. ואעפ"כ דעתו שם שלעולם פיו אינו מחייב קנס, שבקנס לא נאמר הך דינא ד'הודאת בעל דין'.

ובספר שערי ישר (ו, יט) כתב לחלק בין הודאה מחוץ לבית דין בזמן שיש ב"ד סמוכין, להודאה בזמן הזה. ותורף דבריו, שזה שמועילה תפיסה בקנס, הוא משום 'עבד אינש דינא לנפשיה', והיינו, שיש לו לאדם סמכות כפיה כשל בית דין בעשיית דין לעצמו כשיש לו פסידא, אך בתנאי שיוכל לברר

אח"כ בפני ב"ד שתפס כדן. ועל כן, בזמן שיש סמוכין, א"א לו לעולם לברר בפני ב"ד שתפס כדן, על סמך הודאת החייב, שהרי אז ייפטר מצד 'מרשיע את עצמו', וזה שאמר רבי יהושע לר"ג 'אין בדבריך כלום', כיון שאין לו עדים. לא כן בזמן הזה שאין פטור ד'מודה בקנס' בהודאתו לפני ב"ד, כאמור, לכן שפיר יש מקום לומר שתועיל תפישתו על סמך הודאה בלבד. כי יוכל להוכיח בפני ב"ד את צדקת תפיסתו, כי אז ידון הענין כשאר דיני גזלות, אם תפיסתו כדן היתה, ואין זה דיון על 'קנס'. ע"ש באורך.

(וע"ע בשו"ת אגרות משה (ח"מ ח"א פח) – תשובה המלאה פרטי דינים והנהגות, שבה מורה דרך תשובה לאדם מטוים, שגנב ורימה את הבריות ועתה בא לעשות תשובה. בתוך הדברים הוא כותב לו שאין שייך בזמן הזה להחמיר, לשם כפרה, לשלם כפל על הגניבות שביצע).

'אבל אמר לא גנבתי ובאו עדים שגנב וחזר ואמר טבחתי ומכרתי ובאו עדים שטבח ומכר – חייב, שהרי פטר עצמו מכלום' – רש"י פרש, כיון שהיה יודע שנפטר בהודאתו זו, אין זו הודאה. ונראה שטעם זה אינו אלא לומר שכל סוג הודאה שכזה אין שם 'הודאה' עליה, אך גם אם לא ידע שמודה בקנס פטור, והודה בדעה שיחוייב, אין זו הודאה. שהרי רבן גמליאל סבר שהעבד משוחרר, כמו שאמר לר' יהושע, ואם כן, מה הקשו הרי לא חייב עצמו בכלום, הלא ודאי רצה וסבר לשחררו, אלא מוכח שאין דנים על כל איש פרטי, מה כוונתו בהודאה, אלא הדין שוה בכל אופן.

מאידך, יש מקום לומר שאם הודה וסבר שאינו מחייב עצמו בכלום בהודאתו, ולבסוף הוברר שלאמיתו של דבר חייב עצמו בהודאה זו, י"ל שאין זו הודאה המחייבת, כיון שלפי דעתו לא חייב עצמו. והיה נראה להוכיח כן מלקמן (בע"ב), שכשבאו עדים שגנב והודה שגנב וטבח, ואח"כ הוזמו העדים, חשבינן את הודאת הטביחה כהודאה שאינה מחייבת, כיון שהודה מחמת העדים. ואע"פ שבאמת הודאה זו חייבתו. ואולם, הראב"ד להלן כתב שטעמו של סומכוס בדן זה, משום שסבר שהודאה מחמת ביעתותא אינה הודאה, כראב"ש. ומשמע מדבריו שלולא טעם ד'ביעתותא' (ששנוי במחלוקת), אכן לא מתחשבים כלל בדעתו של המודה, אלא לגופה של הודאה על פי הדין, אם הינה הודאה מחייבת או לא.

(ע"ב) 'והוא משלם תשלומי שלשה לפר ושנים לאיל' – יש לפרש את שינוי הלשון 'פר ואיל' מהביטוי הרגיל 'שור' ו'שה' – שרמז לסימן את לשון הכתוב 'שלשה עשרונים לפר ושני עשרונים לאיל'.

דף עו

'מעיקרא תורא דראובן והשתא תורא דראובן' – ודוקא בקדשי מזבח, אבל אם מקדיש לבדק הבית, הרי זה כמכירה, וחייב ד' וה'. (תוס', עפ"י הגמרא להלן עט). ובאור הענין, על פי מה שייסד הגר"ח ז"ל, לחלק בין קדשי מזבח לקדשי בדק הבית, שפעולת ההקדשה בקדשי בדק הבית עיקרה וראשיתה היא הקנאה והעברת רשות להקדש, וכתוצאה מכך שהממון שייך להקדש, חלה עליו קדושה. אולם בקדשי מזבח הדברים הפוכים, האדם מחל על החפץ קדושה, והיא אשר גורמת שהממון ייאסר בהנאה להדיוט וממילא הוא נהיה 'ממון גבוה' (דוגמת מעשר שני אליבא דר' מאיר, שאין שם חלות הקנאה למאן דהו, רק החלת הקדושה הופכתו ל'ממון גבוה').

ק"ב. א. עדים שהעידו על גניבה ולאחר זמן העידו על טביחה, והוזמו על הגניבה ואח"כ הוזמו על הטביחה – מה דינם?

ב. כנ"ל, אלא שהוזמו על הטביחה תחילה ואח"כ על הגניבה.

ג. בשאלות א' וב', באופן שהעידו על הגניבה ועל הטביחה בתוך כדי דיבור. (עג, עד:)

א. לדעת האומר עד זומם – למפרע הוא נפסל, אינם משלמים כפל, כי בטלה עדות טביחה. ולסובר 'מכאן ולהבא' – אם אומרים 'הכחשה תחילת הזמה' משלמים דו"ה, ואם לאו – משלמים כפל בלבד.

ב. למ"ד 'למפרע הוא נפסל' – אינם משלמים אלא כפל, ולמ"ד 'מכאן ולהבא' – דו"ה.

ג. אם 'תוך כדי דיבור כדיבור' – משלמים דו"ה, בין למ"ד 'למפרע' בין למ"ד 'מכאן ולהבא' (ורש"י כתב שדוקא אם הוזמו על הטביחה תחילה, והתוס' פליגי, אלא דלמ"ד 'הכחשה לאו תחילת הזמה' בעי שהוזמה על הגניבה ועל הטביחה תהא בב"א). ולדעת האומר 'תכ"ד' – לאו כדיבור דמי' הרי דינו כבזה אחר זה.

ק"ג. איזו נפקותא יוצאת מתוך הכלל: 'הכחשה תחילת הזמה'. והאם כלל זה מוסכם הוא על הכל? (עג:–עד)

עדים שהוכחשו ולבסוף הוזמו – נידונים בעונש 'ועשיתם לו כאשר זמם...'/ לפי שהכחשה תחילת הזמה – כך סובר רבא, ונחלקו בדבר ר' יוחנן ור' אלעזר (ואפשר שגם אביי חלק על רבא – ע' ראשונים).

ק"ד. א. עדים שהעידו על איש פלוני שסימא את עין עבדו ואחר כך הפיל את שנו, ובאו עדים והכחישום, שהמעשה היה להפך, תחילה הפיל שינו ואח"כ סימא את עינו – מה הדין אם אח"כ הוזמו הראשונים ומה הדין כשהוזמו השניים?

ב. כשאלה א, אבל בסדר הפוך, שתחילה העידו אותם שאמרו הפיל ואח"כ סימא? (עג:–עד).

א. הוזמו הראשונים – אם הכת השניה העידה שכבר עמד בדין ונתחייב, קודם שהעידה הכת הראשונה – חייבים הראשונים דמי עין לעבד, שזה מה שזממו להפסידו. ואם לא עמד בדין קודם – חייבים לשלם לרב את כל דמי העבד.

הוזמו השניים – אינם נידונים ב'כאשר זמם', הואיל ולא נגמר הדין על פיהם.

ב. הוזמו הראשונים – אם לדברי הכת השניה כבר עמד בדין ונתחייב עוד לפני העדות הראשונה – משלמים דמי עין לרב. ואם לא עמד בדין קודם – משלמים לרב את כל דמי העבד.

הוזמו השניים – לדעת האומר 'הכחשה תחילת הזמה', משלמים דמי עין לעבד, ולדעת החולק – פטורים מעונש ד'כאשר זמם'.

קטו. מה דינו של המודה בקנס ואחר כך באו עדים? (עד:–עה)

נחלקו רב ושמואל אם פטור מקנס (וכן דעת כמה תנאים – כ"מ מת"ק דבריייתא ד'היו ממשמשין ובאין...'/ וכן מבריייתא דמעשה דר"ג 'שכבר הודית').

ואליבא דרב הפוטר, נחלקו אמוראים האם הדברים אמורים גם כאשר בהודאתו לא חייב עצמו בכלום, כגון שיש עדים שגנב, והודה שטבח ואח"כ באו עדי טביחה.

ואם הודה כשראה עדים הממשמשין ובאין להעיד, גם רב מודה שאל"בא דראב"ש חייב.

קטז. א. האם גנב שהקדיש שור או שה חייב בתשלומי ד' וה'?

ב. האם ובאלו אופנים יש חיוב דו"ה למי שגנב בהמת הקדש מבית בעלים? (עו)